

संपादकीय...



स्वच्छ महाराष्ट्र, स्वस्थ महाराष्ट्र...!



सपादक

दिपक मोरेश्वर नाईक

हल्ली जिकडे तिकडे फार घाण झाली आहे. सर्वत्र अस्वच्छतेचे साम्राज्य पसरले आहे. माणसाने आपले जीवन कसे आरशासारखे लख्ख ठेवले पाहिजे. पण महाराष्ट्रातील गावेच्या गावे अस्वच्छ होत चालली आहेत. तिथे जीवनाचे काय होय? अस्वच्छतेमुळे जीवनमान खालावते. मग प्रदूषण वाढते. पाठोपाठ रोगराई वाढते. रोगराई वाढली की अस्वच्छता वाढते... असे हे दुष्टचक आहे. मुंबईची अवस्था तर उकिरड्यासारखी झाली आहे. बघावे तिकडे कचऱ्याचे ढिगारे आणि दुगंधी. मुंबईकर हे कचरानिर्भीती राष्ट्रीय पातळीवर अप्रेसर आहेत, असे म्हणतात. असेच चालू राहिले, तर भारताची आर्थिक राजधानी अशी ओळख असलेली मुंबापुरी एक दिवस काचरिक राजधानी म्हणून ओळखली जाईल, अशी भीती मुंबईकरांनाच वाटते. सुदैवाने महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री माननीय कर्मवीर (मु. पो. ठाणे.) भाईसाहेब यांच्यासारखे गतिमान नेतृत्व आपल्याला लाभले आहे. त्यामळे

मुंबईच्या बदलौकिक होणार नाही, याची आम्हाला खात्री वाटते. परवा मुंबईतील अस्वच्छतेसुमुळे ते फार गंभीर झाले, आणि त्यांनी थेट मुंबईचा दौरा काढला. ठिकठिकाणी जाऊन भेटी देत स्वच्छतेविषयी काही मौलिक सूचना करत काही गतिमान निर्णयही घेतले.

मुंबईच्या संदर्भात आधी रस्ते धुऊन काढा असे आदेश त्यांनी तिथल्या तिथे तातडीने काढले. रस्ते धुऊन लख्ख केले की मुंबईकरांना त्यावर चपला-सँडले घालून चालणे जीवावर येईल आणि स्वच्छता टिकून राहील, अशी ही कल्पक योजना आहे. ज्या रस्त्यांवरुन रोज दीड कोटी माणसे (चपलाबूट घालून) येजा करतात, तेथे निदान झाडूपोछा तरी करायला हवा की नको?

होता! सफाई कामगारांच्या स्वच्छताकायार्च कौतुक करतानाच त्यांनी चहा असो, वा पाणी, माणसाने हमेशा उकळून प्यावे, असा सल्ला दिला. पाणी उकळले की त्यातील रोगजंतु मरतात. उकळलेले पाणी पिण्यापेक्षा उकळलेला चहा प्यावा. चहा आणि चहावाला दोघेही तसे लाभदायक असतात. त्याने प्रतिकारशक्ती वाढते. चहाचा कपदेखील स्वच्छ धुतलेला असावा, असे ते म्हणाले.

मुंबईतील रस्ते धुण्यासाठी समुद्राचे पाणी उपसून वापरता येईल का, याची चाचपणी सध्या सुरु आहे. समुद्रातील पाण्याने रस्ते, इमारती, वस्त्या स्वच्छ धुवायचे, आणि ते पाणी पुन्हा समुद्रात सोडून द्यायचे, अशी ही महत्त्वाकांक्षी योजना आहे. तथापि, समुद्राच्या खारट पाण्याने रस्ते धुतल्यास मुंबईच्या अंगाला खाज येईल, अशी भीती आहे. म्हणून कर्मवीर भाईसाहेबांनी नवी शक्किल काढली आहे.

कृत्रिम पाऊस पाडून रस्ते धुवायचे!!

दिवाळीच्या दिवसात आपण पिंपातील पाणी
ओतून ओतून घरातील फरश्या धुतो की नाही?
तसेच!! कृत्रिम पावसासाठी क्लाऊड सीडिंग
करावे लागते. ते केल्यावर मुंबईच्या आकाशात
कमी दाबाचा हवेचा पट्टा निर्माण केला की झाले!!
बदाबदा पाणी!! आहे काय नि नाही काय!!

यत्या काही काळात मुबई चक्राचक करण्याचा संकल्प कर्मवीर भाईसाहेबांनी सोडला आहे. मुंबईच्या धर्तीवर पुणे आणि नागपूरही धुऱ्युन काढा, असा आग्रह धरण्यात येत आहे. पुण्यात कृत्रिम पाऊस पाडणे अवघड नाही. (खरे तर पुण्यात काहीच अवघड नाही!) पण कृत्रिम पाऊस पाडल्यावर भिडे पूल पुन्हा पाण्याखाली गेला तर काय करायचे, हा प्रश्न आहे, म्हणून पुण्याची स्वच्छता किंचित लांबणीवर पडली आहे. नागपूरला स्वच्छता अभियान केव्हाच जाहीर झाले आहे, परंतु, उद्यापासून सुरु करू बे असे रोज म्हणता म्हणता येवढे दिवस गेले. असो.



ऐ न उमेदीच्या काळात वलयांकित आयुष्य
जगणाऱ्याला आयुष्याच्या उत्तरार्धात एकाकीपणाला
सामोरे जावे लागणे ही मानवी जीवनात तशी सामान्य
बाब. एखाद्याचे असे एकाकीपणात जगणे समोर आले
की समाजमन हळवळ्ये. अनेकदा याचा उलगडा त्याच्या
मृत्युनंतरच होतो. तेव्हा या हळवळीची तीव्रता अनेकदा
अनुभवास येते. काढी वर्षापूर्वी परवीन बाबीचा झालेला
मृत्यु किंवा अगदी अलीकडे रव्वींद्र महाराजनांना आलेले
मरण ही त्यातली प्रातिनिधिक ठरावी अशी उदाहरणे.
हे मानवाच्या बाबतीत होते तसेच प्राण्यांच्या बाबतीतही
घडते का? घडले तर आपण त्याकडे कसे बघतो?
असे व्हायला नको होते यापलीकडे आपल्या प्रतिक्रिया
कधी जातात का? मानव असो वा प्राणी, कुठल्याही
सजीवाच्या बाबतीत हे घडायला नको यासाठी
आपल्याकडून कृतीपर हालचाली होतात का? काया,
वाचा, मन असलेल्या मानवाच्या व्यक्तिगत आयुष्यात
कशाला डोकवायचे असे म्हणत त्याच्या एकाकी
जगण्याकडे दुरुक्ष करणे एखादवेळी समजून घेता येईल,
पण फक्त काया व मन असलेल्या प्राण्यांच्या बाबतीत ही
भूमिका योग्य कशी ठरू शकते? हे सारे प्रश्न उपरिस्थित
झालेत ते ताडोबाटील ह्यामायाहळ्या बेपत्ता होण्याने.
पर्यटकांमध्ये अतिशय लोकप्रिय असलेली ही वाबीण

गेले तीन महिने दिसेनाशी झाली आहे. वन कर्मचाऱ्यांनी शोधमोहीम सुरू केल्यावर तिच्या अधिवासात हाडांचा सांगाडा मिळाला. तो तिचाच असल्याची चर्चा सुरु झाली. डीएनए चाचणीनंतर याचा उलगडा होईलच, पण यानिमित्ताने वाघांच्या वृद्धत्वाचा मुद्दा प्रकर्षणी समोर आला.

२०१० पासून पांढरपवनी अधिवासात राहून लाखो पर्यटकांच्या दिलाचा ठाव घेणाऱ्या वलयांकित मायाचे हरवणे आयुष्याच्या उतारवयातील एकाकी जगण्याची जाणीव करून दैनंदिन, चटका लावणारे आणि त्यासोबतच अनेक प्रश्न उपस्थित करणारे. वार्धक्यात असे विजनवासी जिणे कुणाच्याही वाटयाला येऊ नये ही भावना तशी सार्वत्रिक. म्हणूनच वृद्धांची काळजी, त्यांचे संगोपन यासाठी झटणाऱ्यांची संख्याही अलीकडच्या काळात वाढत चालली आहे. केवळ माणूसच नाही तर पाळीव प्राण्यांच्या बाबतीतही समाजात सजगता आली आहे. अशांचे मरण तरी किमान सुखकर व्हावे हाच यामागचा हेतू. त्याच न्यायाने वाघ व अन्य प्राण्यांकडही बघायला हवे असा संदेश मायाच्या विषयाने साच्यांनांना दिला आहे. अवघे तेरा ते सोळा वर्षांचे आयुर्मार्ण असलेल्या वाघांना उतारवयात अनेक संकटांचा सामना करावा लागतो. शिकारीची क्षमता गमावून बसलेला,

सारी गात्रे शिथिल झालेला हा रुबाबदार प्राणी पोटाचीं भूक शमवण्यासाठी वणवण भटकत असतो. कुठे तरी आश्रय मिळेल या आशेवर जगत असतो. अशा स्थितीत त्याला काय हवे ते बघणे, त्याला शिकार मिळेल कीची नाही हे बघणे, त्याच्यावर सतत देखेरेख ठेवणे हे काम व्याघ्र प्रकल्पांच्या व्यवस्थापनांचे. त्यात थोडीजी जरी कुचराई झाली की या मुक्या प्राण्याच्या एकाकी जगण्यातील संकटाच्या छटा आणखी गडद होत जातात.

त्यांना आणखी त्रास व्हायला नको याची काळजी घेतली जाते का ? एकांतवास व एकाकीपणा यात फरक आहे. तो जाणून घेतच या प्राण्यांच्या व्यवस्थापनाकडे लक्ष्य द्यायला हवे ही भावना अजूनही सरकारी पातळीवरसार रुजली नाही हेच या घटना दाखवून देतात. वाघवाढले यात आनंद मानण्याचे दिवस आता सरले. आतागरज आहे ती त्यांचे आयुष्य सुखकर कसे होईल हे बघण्याची. त्या छृष्टीने विचार करण्याची वेळ माया व बजरंगमुळे आली आहे. उण्यापुना साडेतेरा वर्षांच्याआयुष्यात पाच वेळा प्रसवलेल्या मायाने तीन वेळामानवांवर हल्ले केले. त्यात ठार झालेले तिघेही वनकर्मचारी होते. शासकीय कर्तव्य बजावण्याच्या प्रयत्नात हे तिघे तिच्याजवळ गेले व जीव गमावून बसले. यावरून या प्राण्याला एकांतवास किती प्रिय हेच दिसून येते. तिच्या या कृतीची चिकित्सा करत किमान शेवटच्या काळात तरी तिच्या अधिवासाभोवतालचे पर्यटन कमी करता आले असते. असे नियंत्रण देखेरेख

कुणाला पडत नाही. वाघच दिसला नाही तर पर्यटक गर्दी कसे करणार या चिंतने व्यवस्थापनाला ग्रासलेले असते. त्यामुळे त्यांच्याकडूनही या कृतीकडे काणाडोला होतोच. ही वृत्ती जोवर बदलणार नाही तोवर वाघाचे जीवन सुखकर होणार नाही. माणूस असो वा वाघ, यापैकी कुणीही अमरपट्टा घेऊन जन्माला आलेले नाही हे खरेच, पण त्यांना स्वस्थ जीवन जगता यावे यासाठी जसे मानवी जीवांसाठी प्रयत्न होतात तसेच वाघांसाठीही व्हायला हवेत. त्यासाठी व्याघ्र प्राधिकरणानेही त्यांच्या दृष्टिकोनात बदल करण्याची वेळ आता आली आहे. देशात वृद्धत्वाकडे झुकलेले वाघ नेमके किती? तिथे पर्यटकांचा वावर नेमका कसा? त्यांच्या अधिवासाची स्थिती नेमकी काय? यावर विचार करून नव्याने मार्गदर्शक सूचना जारी व्हायला हव्यात. आजमितीस अशी कोणतीही आकडेवारी या प्राधिकरणाकडे उपलब्ध नाही. एखादा वाघ जखमी झाला अथवा मानवावर हल्ले करता झाला की तेवढयापुरती तत्परता दाखवायची एवढयाने काम भागणारे नाही.

देशात वाघ कमी होते तेव्हा तयार केलेल्या मार्गदर्शक सूचना काळानुरूप बदलायला हव्यात. आता वाघाची संख्या वाढली आहे, हे लक्षात घेत त्यांचे जीवनमान कसे उंचावेल या दृष्टीने विचार व्हायला हवा. माणूस प्रगत होत गेला तसतसे त्याचे जीवनमान उंचावण्यासाठी प्रयत्न सुरू झाले. वृद्धापकाळ हा प्रयेकासाठी संवेदनशील विषय ठरू लागला. त्यातून अनेक नवे उपाय जन्मले. त्याच दृष्टिकोनातून आता वाघांकडे बघायला हवे, तरच आपल्या सुसंस्कृतपणात भर पडेल. माया असो, बजंग असो वा एखादा प्रसिद्धीच्या झोतात असलेला माणूस. यांच्या एकाकीपणातून ओढवलेल्या मृत्यूची चर्चा तरी होते, पण अनाम अवसरेत जगणाऱ्या शेकडो वाघांचे काय, या प्रश्नावर गंभीरपणे विचार करण्याची वेळ आता आली आहे.

शस्त्रसंधीची तिरीप



या जनमताच्या रेट्याला अनुकूल अशी घटना हमासने ओलिसांच्या सुटकेच्या घेतलेल्या निर्णयाने घडत आहे. खरेतर हमासने इस्त्रायर्तीना ओलिस ठेवण्यासाठी केलेल्या अपहरणनाट्यापासूनच सुटकेच्या प्रयत्नाना प्रारंभ झालेला होता. कतारने त्यात पुढाकार घेतला; मग अमेरिका, इस्त्राईल, इजिस यांचे राष्ट्रीय सुरक्षेतील व गुसचर यंत्रणेतील वरिष्ठ अधिकाऱ्यांमध्ये दीर्घकालीन वाटाचाटी झाल्या. त्याला यश येऊन सुटकेचा आणि त्यादरम्यान शस्त्रसंबंधीचा निर्णय झाला. कतारचे अमीर शेख तमीम बीन हमद-अल थानी, इजिसचे अध्यक्ष अब्देल फतेह अल-शिशी, अमेरिकेचे अध्यक्ष ज्यो बायडेन तसेच इस्त्राईलचे पंतप्रधान नेतान्याहू यांच्या कानापर्यंत सल्लामसलती जात होत्या आणि अखेरीस सुटकेचा मार्ग सुकर झाला. काही दिवसांपूर्वी झालेल्या दोन अमेरिकी महिलांच्या सुटकेने उभयपक्षी विश्वासाचे वातावरण निर्माण झाले. मात्र, आपल्या भूमिकेपासून इस्त्राईल तस्भरभी मागे हटायला तयार नाही. हमासचा निःपात हेच त्याचे उद्दिष्ट आहे.

उभय बाजूना अवधी मिळत, हे खरे.
ही शस्त्रसंधी पूर्णविराम देणारी नसली तरी उभयतांमध्ये विश्वासाचे समजुतीचे वातावरण निर्माण करण्याच्या दृष्टीने महत्त्वाचे पाऊल म्हणत येईल. तथापि, त्याला व्यापक रूप द्यायचे की पुढीहा येणे माज्या मागल्यक करायचे हेदेखील यातील दोन्हीही बाजूवर अवलंबून आहे. हमासनें इस्त्राईलवर केलेला दहशतवादी हल्ला अत्यंत निंदनीय आहे. त्याचे कधीच कोणीही कदपिही समर्थन करणार नाही. त्याला इस्त्राईलने

हमासला नेस्तनाबूत करण्याचा त्याचा इरादाही अमान्य करता येणार नाही. तथापि, हमासला धडा शिकवताना निष्पाप पैलेरिट्नी नागरिकांचा इस्त्राईलने बढी घेणे, गाझा पट्टीतील रुग्णालये भुईसपाट करणे, तेथील नागरिकांचे अन्नपाणी तोडणे आणि युद्धविषयक संकेतांची कोणतीही पत्रास न ठेवता सर्वसामान्य नागरिक, रुग्ण, महिला-मुलांना लक्ष्य करणे, त्यांचा बढी घेणे हे हीन कृत्यच म्हटले पाहिजे.

त्यामुळे सुरुवातीला हमासच्या हल्ल्यामुळे इस्त्राईलमार्गे जगभारातून उभे राहिलेले जनमत विरोधात जाऊ लागले. इस्त्राईलसह अमेरिका, युरोपातील अनेक देशांसंह संयुक्त राष्ट्रांतही मानवेच्या भूमिकेतून गजातील पेच सोडवा, हीच भूमिका व्यक्त होत आहे.

'कडवट' सांगावा

महाराष्ट्रात एकीकडे उसदराच्या निमित्ताने आणखी एका आंदोलनाची जुळवाजुळव सुरु असतानाच आहारमानात अविभाज्य भाग बनलेल्या साखरेच्या उत्पादनात जागतिक पातळीवर ३५ लाख टनांची घट येण्याचा अंदाज जागतिक अन्न संघटनेने वर्तविणे हा निव्वळ योगायोग असला, तरी या दोन्ही वार्ता येत्या काळात सामान्यजन व उत्पादकांचेही तोंड कढू करण्याचा तसेच डोकेदुखी वाढविण्याचा आहेत. एल निनोसह वातावरणीय बदलांमुळे आलेली पर्जन्यतूट व तापमान वाढीमुळे ब्राझीलचा अपवाद वगळता भारत, चीन, थायलंड आणि पाकिस्तान या प्रमुख उत्पादक देशांत साखर उत्पादनात घट येणार, असा अंदाज आहे. जागतिक स्तरावरील उत्पादनात ३५ लाख टनांची घट अपेक्षित धरून हे उत्पादन एक हजार ६७३ लाख टनांपर्यंतच होऊ शकते.

दोन वर्षांपूर्वीच ब्राजीलाला
मागे टाकत जागितिक उत्पादनात
तसेच ग्राहक संख्येत अव्वल
स्थान पटकावणाऱ्या भारताचे
उत्पादनही ३३७ लाख टनांपर्यंत
कमी होण्याचा इशारा देण्यात
आल्याने शेती व सहकार
क्षेत्रावरील चिंतेचे ढग आणखी
गडद होण्याची चिन्हे आहेत.
उत्तर प्रदेशातील स्थिती तुलनेने
बरी असली, तरी दुष्काळाच्या
सावटाखाली असलेल्या, देशाच्या
उत्पादनात एक तृतीयांश वाटा
उचलणाऱ्या महाराष्ट्रातही
साखरेचे उत्पादन पंधरा ते वीस
टक्क्यांपर्यंत घटेल, असा अंदाज
शुगर मिल असोसिएशनसह



च्या
सगी
यांत
पाचे
क्षात
हरे
ज्य
मागे
वैं त

कोंडीचे प्रयत्न झाल्यास आश्र्वय वाटायला नको. राज्यात १५ लाख हेक्टरवर ऊस लागवड होऊनही अऱ्गस्टमध्ये ५९ टक्क्यांपर्यंत पाऊसतूट झाल्याने साखरेचा उतारा एवीतेवी घटणार आहेच. सर्वाधिक पाणी पिणारे पीक म्हणून ऊस कुप्रसिद्ध असला, तरी कमी कष्टांत रोख पैसे मिळत असल्याने सिंचनसविधा असलेले लागल्यावर विहीर खोदण्याचे नेहमीचे प्रकार थांबायला हवेत. साखरेचा मुबलक बफर स्टॉक असल्याने काळजीचे कारण नसल्याचा दावा राज्यशकट हाकणारी मंडळी करीत असली, तरी नुकतेच कांदा आणि टोमॅटोबाबत अशाच वलाना कशा फोल होत्या, याची प्रचिती देशाला आली आहेच. ऊस गोड

उत्तरांगासंपादकानुवाद उत्तरांगा
शेतकरी त्यालाच पसंती देतात.
या पिकाच्या अतिलागवडीचे
दुष्परिणाम मागील दोन
दशकांपासून चर्चिले जात
आहेत, तरीही उत्पादकांना
सक्षम पर्याय उपलब्ध नसल्याने
हस्तिंदंती मनोन्यातून घेतलेले
निर्णय उत्पादक आणि
ग्राहकांच्याही हिताचे नाहीत.
सद्यस्थितीत जागतिक बाजारात
५५ टक्क्यांपर्यंत साखरेचे दर
वाढले आहेत. भारतातही मागील
तीन-चार महिन्यांत दहा ते बारा
टक्क्यांपर्यंत साखरेची किंमतवाढ
झाली. येत्या काही दिवसांत
उत्पादनाचे नेमके चित्र स्पष्ट
होऊ लागल्यास साखर आणखी
उसली घेऊन महागाईचे चटके
बसू शकतात. त्यामुळे उत्पादक,
ग्राहक, साखर कारखाने या तीनही
घटकांचे आणि अर्थव्यवस्थेचेही
भले साधायचे असेल, तर
आतापासूनच कामाला लागून
उपाय योजायला हवेत. तहान

दसाता उत्तो जाहेब, उत्तरांगा
लागला म्हणून मुव्हासकट खाऊ
नये, अशी म्हणसुद्धा पूवार्पार
प्रचलित झाली. तरीही, कृष्ण
क्षेत्राबाबत राज्यकर्त्यांचे वागणे
नेहमीच उरफाटे राहिले, मग
सरकार कुणाचेही असो! नव्या
वर्षात काही प्रमुख राज्यांच्या
विधानसभा आणि सोबतच
सार्वत्रिक निवडणूकही असल्याने
जोखीम नको, म्हणून बाजारातील
महागाई आटोक्यात ठेवण्यासाठी
आयत्यावेळी निर्यातबंदी,
निर्यातशुल्क, साखरसाठा
मर्यादा बंधन, छापासत्र अशी
खास सरकारी आयुथे परजली
जाऊ शकतात. तसे झाल्यास
कांद्याप्रमाणेच उस उत्पादकांचाही
रोष सरकारवर वाढू शकतो.
अर्थात, विध्यमान सरकारला
एकगाठा मतपेढी राजकारणामुळे
तशीही शहरी वगार्ची काळजी
तुलनेने अधिक असल्याने शेतीची
पर्वा न करता धक्कादायक निर्णय
होऊ शकतील, असे दिसते.

